

LA INFORMACIÓ I LES PREOCUPACIONS SANITÀRIES DELS GUIXOLENC A TRAVÉS DE LA PREMSA LOCAL (1878-1937)

SABATÉ i CASELLAS, Ferran

Acadèmic corresponent de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya

RESUM: Notícia sobre els principals aspectes sanitaris que es troben a la premsa local de sant Feliu de Guíxols, en el període 1878-1937. S'analitzen els continguts de 9 publicacions (4 en català i 5 en castellà): El Eco Guixolense (1878-84); El Bajo Ampurdán; El Puerto; Llevor; la Informació; El Programa; L'avi Muné; El Ideal; La Costa Brava (1930-36). Temes més importants: epidèmies, higiene local, conferències. Referència d'alguns metges.

Paraules clau: Sant Feliu de Guíxols, Premsa local, El Eco Guixolense, El Programa, L'avi Muné.

RESUMEN: Noticia sobre los principales aspectos sanitarios que se mencionan en la prensa local de sant Feliu de Guíxols, en el período 1878-1937. Se analizan los contenidos de 9 publicaciones (4 en catalan i 5 en castellano): El Eco Guixolense (1878-84); El Bajo Ampurdán; El Puerto; Llevor; la Informació; El Programa; L'avi Muné; El Ideal; La Costa Brava (1930-36). Temas mas importantes: epidemias, higiene local, conferencia. Referencia de algunos médicos.

Palabras clave: Sant Feliu de Guíxols, Prensa local, El Eco Guixolense, El Programa, L'avi Muné.

*

INTRODUCCIÓ

L'estudi de la premsa local d'una determinada població, ens transmet una idea aproximada de les creences, pràctiques, necessitats i fonts d'informació sanitàries de la gent, en un període determinat.

Hem analitzat la premsa periòdica local de St. Feliu de Guíxols, entre 1878 i 1938, per veure quines notícies i opinions d'àmbit sanitari hi trobàvem recollides, que ens permetin copsar l'estat sanitari i les mancances dels guixolencs en el trànsit del segle XIX al XX. Abasta el període de la Restauració borbònica i la II^a República.

MATERIAL

Són nou publicacions: 4 en català i 5 en castellà. Algunes pertanyen a partits polítics – i per tant, presenten un cert biaix ideològic-, d'altres són independents. Per ordre cronològic són: *El Eco Guixolense* (1878-1884); *El Bajo Ampurdán* (1884-1889); *El Puerto* (1899-1900); *Llevor* (1901-1908); *La Información* (1903-1905); *El Programa* (1907-1934); *L'Avi Muné* (1918-1933); *El Ideal* (1920-1921); *La Costa Brava* (1930-1936).

En el període estudiat, St. Feliu de Guíxols és una vila d'importància mitjana, amb un cert dinamisme econòmic i social, fruit de l'activitat agro-pecuària tradicional i de la industrialització que comportà el desenvolupament de l'explotació i exportació del suro. La indústria tapera fou la predominant en aquest període, amb una progressiva proletarització de la població¹. La crisi industrial, posterior a la Gran Guerra, va depauperar moltes famílies obreres².

Els principals problemes sanitaris mencionats, són els propis d'una societat en transició. Malalties infecto-contagioses amb períodes epidèmics; infraestructures sanitàries obsoletes; manca d'higiene pública i privada, etc.

RESULTATS

En aquest període apareixen mencionats diversos brots epidèmics que afectaren a la vila. El 1903 s'alerta sobre l'arribada d'un vaixell procedent de Marsella, on hi havia declarada la Pesta bubònica³. L'any següent es declarà una epidèmia de Febre tifoide, per la falta d'higiene a les cases⁴. Però, en aquest període, el flagell més important és el de la Tuberculosi, degut a les males condicions de treball i habitatge⁵. L'any 1918, es produí l'arribada de la Grip, amb uns efectes prou importants: només durant el mes d'octubre, es produïren 60 víctimes mortals⁶. Sembla que també foren desembarcats cinc tripulants d'un vaixell, afectats per la Grip, que foren traslladats a l'hospital. De resultes d'aquesta epidèmia, es tancaren balls, cinemes, teatres i escoles, per minimitzar el contagi, quedant exclosos d'aquesta ordre casinos i cafès. Les malalties d'origen hídic constituïen un problema recurrent, sobre tot a l'estiu. L'any 1923 es parla d'acabar amb el Tifus i la Brucel·losi, a través de les inspeccions sistemàtiques de la llet i l'aigua⁷. Aquestes mesures no deurien ésser molt rigoroses, perquè a l'any 1929 hi hagué una altra epidèmia de tifus⁸. Les zoonosis també estaven presents, ja que el 1915 un brot de "mal roig" dels porcs, en matà un bon percentatge⁹. La presència de gossos lliures pels carrers era habitual, amb el perill de transmissió de la ràbia. Finalment el 1930, el setmanari «La Costa Brava» va dedicar un número especial sobre la Ràbia entre les persones i els animals, prova de la persistència del problema¹⁰.

Per minimitzar la propagació, durant l'epidèmia de Grip es dictaren disposicions prohibint la cria domèstica de gallines, coloms, conills, etc. a l'interior de la casa, galeries, terrats

o patis¹¹. I l'any 1921 es va prohibir el trànsit de ramats de cabres pels carrers, i de gossos lliures, pel perill de Ràbia¹².

Això es produïa en un context de mala higiene pública i domèstica. Les queixes són constants. Es parla de no llençar aigua bruta i escombraries al carrer; no espolsar roba, llençols, catifes des de els balcons; no llençar a les rieres escombraries, despulles o brutícia. Netejar els carrers i les cases¹³. I es proposa: conduccions d'aigua potable a totes les cases; recollida domiciliària d'escombraries; inspecció dels safareigs públics i dels habitatges per la Junta local de Sanitat¹⁴. També parla de "tallar-se i rentar-se els cabells", o "tallar-se els cabells curts com a símbol d'emancipació política dels revolucionaris. Les dones com a símbol d'emancipació domèstica"¹⁵.

Respecte a la higiene pública trobem queixes sobre: els cinemes i sales de ball, l'hospital, les escoles, l'escorxador, la llotja del peix, el cementiri; els carrers i la manca de clavegueram, la brutícia i contaminació de les rieres que travessen el poble, etc¹⁶. Es demana: pintar escoles i hospitals, posar vàters a cinemes i sales de ball, amb portes per casos d'emergència; netejar, canalitzar, cobrir i pavimentar les rieres; construir un nou escorxador; nova llotja del peix; construir xarxa de clavegueram "cuñetes (embornals) perquè puguin els particulars donar curs a les aigües brutes i no les tirin al carrer"; construir urinaris públics i fonts públiques¹⁷.

En aquest context es critica la passivitat i deficiències dels organismes municipals: les Juntes d'Higiene i Beneficència que no es reuneixen; la manca d'un Inspector municipal d'higiene i sanitat pecuària; la dotació instrumental insuficient del Laboratori municipal; les Brigades de desinfecció que no disposen de desinfectant, etc¹⁸.

Respecte al control dels aliments i establiments de venda, hi ha queixes de: llet adulterada (barrejada amb aigua), carn o peix en mal estat, etc¹⁹. Es proposa: anàlisi dels queviures, vigilància higiene de les carnisseries, distribució domiciliària de la carn amb carro tancat, inspecció de les fondes i cases de menjar²⁰.

Les fonts d'informació sanitària per als guixolencs de l'època serien de tres tipus. Les notícies i comentaris de llibres o revistes de temàtica mèdica. Així, trobem referenciats o comentats els següents llibres, que posen de manifest les preocupacions sanitàries del moment: el «*Manual de Higiene Industrial*» d'Eleizgui López, dins els «*Manuales Soler*»; «*Las bebidas alcohólicas. El Alcoholismo*» pels Dr. Antonio Piga i Agundo Marinoni, i «*El beso y la higiene*» per Salvador Rabassa i Viaret. Entre les revistes trobem mencionades: «*La higiene para todos*» codirigida per Enric Gelabert; «*Contra la Tisis*» d'Agustí Bassols; «*Vida*» portaveu de l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya, i un número extraordinari de «*La Costa Brava*» dedicat íntegrament a la Ràbia (animal i humana)²¹.

La segona font d'informació eren les conferències públiques, i entre aquestes volem destacar les de la temàtica següent: «*Constitución del cuerpo humano*» per Lluís Mª Jordi, al Centro Instructivo Obrero; «*Higiene dels cardíacs*» pel Dr. Santiago Nadal; «*Sanatori Català per obrers tuberculosos*» pel Dr. Girona i Trius; míting al teatre Vidal, organitzat pel Centre d'Unió Republicana de Cassà; del Dr. Jaume Queraltó sobre la «*Tuberculosis*», on exposà que les causes de la malaltia eren de dos tipus: sociològiques com la misèria, l'excés de treball, les males condicions d'habitatge; i les religioses: ignorància, falta de cura del propi cos, supersticions, etc.; i proposava solucions: sol, aire pur, bona alimentació, exercici moderat, netedat a la casa i a les poblacions; i feia la recomanació als homes de no caure en l'alcoholisme, i a les dones d'atendre als fills amb regles d'higiene. Sembla que aquesta conferència suscità una forta reacció del "Patronat contra la tuberculosi", de tarannà més catalanista. El 1932, el Dr. Trabal va pronunciar una conferència a l'Ateneu Pi i Margall sobre «*La higiene i l'actuació de la dona per la raça*», de marcat caràcter eugenèsic²².

La tercera font d'informació sanitària eren els articles periodístics o la transcripció de conferències. Així trobem: «*Canvis de temperatura i certes malalties*» pel Dr. Veritas, o «*Higiene de l'habitació humana*» per X. Z. (pseudònims que no hem pogut esbrinar); o les conferències «*El hambre de los pueblos*» pel Dr. A. Pi Sunyer a l'Acadèmia de Medicina de Barcelona, o «*El nociu vici del tabac i les seves funestes conseqüències*» donada al "Saló Novetats" pel Rector de la Universitat de Barcelona Dr. Rodríguez Mendez, dins els Cursos d'Extensió Universitària²³.

A les primeres dècades del segle XX es produeix el naixement del turisme i de la marca Costa Brava, de la mà del periodista Ferran Agulló i Vidal, que l'any 1928 sentenciava: "el que vol el turista és comoditat, higiene i cultura". En base a aquesta tríada, seran freqüents a la premsa local les al·lusions a la necessitat de: combatre la pols, escombrar i regar els carrers de la població, dotar-la de fonts i urinaris públics, i extreure la neteja de rieres, boscos i camins, així com de la platja i el passeig marítim. També s'insisteix en la inspecció de fondes i cases de menjar. En resum: "atraure forasters amb netedat i higiene"²⁴.

Finalment, podríem destacar algunes accions relacionades amb la salut, de caràcter cívic o social. Dintre el concepte noucentista de "Catalunya-Ciutat", trobem el mot civilitat, que comprèn: la urbanització, la higiene, la cultura, el refinament, com exponents de progrés i modernitat. En aquesta línia s'inscriu la informació referent al Primer Congrés Regional d'Higiene, que inclou el programa, el reglament i la comissió executiva; la inauguració de la Guarderia Municipal d'Infants; la Campanya Nacional del Segell Pro-Infància (pel problema de la tuberculosi infantil); i la Festa de la Salut, els dies 26, 27 i 28 de maig de 1934, en què els mestres de les escoles organitzaren xerrades divulgatives sobre la higiene i la salut per a nens i grans²⁵.

En aquest repàs de la premsa local, surten mencionats alguns metges, que volem ressenyar breument.

Joan Mas i Ministral. Nascut a Girona el 28 de març del 1860. Es llicencià en Medicina el 1883. El 1901 exerceix a Sant Feliu de Guíxols. El 1903 és nomenat delegat local de l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya. Casat amb Concepció Oliver i Suris, van tenir tres fills: Joan, Pere i Albert, també metges. Morí el 28 de gener 1927²⁶.

Joaquim Falgueras i Dalmau. Nascut a Hostalric el 27-VII-1862. Batxiller a Girona el 1877. Llicenciat en Medicina el 1883. Fou metge titular de Sant Feliu de Guíxols; mencionat durant l'epidèmia de grip de 1919. Casat amb Dorotea Falgueras i Admetlla. Morí el 30-XII-1959²⁷.

Joan Prim i Codina. Nascut el 1882. Casat amb Assumpció Pujaniscle i Bousarenys. Exercí a Sant Feliu de Guíxols entre 1906 i 1943. El 29-I-1933 fou nomenat acadèmic corresponent de l'Acadèmia de Medicina de Barcelona, en haver obtingut premi per la monografia presentada a concurs (Epidèmies i Epizooties) sobre: *“La epidemia de cólera en el valle del Fresser (Gerona), durante el año 1911”*. Morí a Sant Feliu de Guíxols el 3-XII-1964²⁸.

Francesc Dultabuit i Andreu. Nascut a Sevilla el 16-VII-1872, de pares originaris de Sant Feliu de Guíxols, empleats en el comerç del suro. Als vuit anys passà a Sant Feliu de Guíxols. Batxiller a Girona el 1888. Llicenciat en Medicina el 1895. Sembla que exercia a Sant Feliu de Guíxols l'any 1918 durant l'epidèmia de Grip. Dirigí la revista «La Tribuna Mèdica» que sortí l'any 1906 a Barcelona. També col·laborà en la revista naturista “Natura”, i a “Psiquiatria”, “Archivos del Instituto de Medicina Práctica” el 1926. Morí a Barcelona el 21-X-1943²⁹.

Santiago Nadal i Bonet. Nat a Palamós 1-II-1881, i mort a Sant Feliu de Guíxols el 4-X-1956. Batxiller a Girona 1895. Llicenciat en Medicina el 1902. Casat amb Teresa Vila³⁰.

Enric Gelabert i Caballeria. De les darreries del segle XIX. Soci fundador de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques. Participà en el Certamen Frenopàtic del 1883. President del ram d'Higiene de Barcelona (que vigilava medicament la prostitució). Metge de la Casa de la Misericòrdia de Barcelona. Autor prolífic, col·laborà en: els “*Anales de la Academia y Laboratorio de Ciencias Médicas*”, redactor científic de “*La Crónica de Cataluña*” i codirigí “*La Higiene para todos*”³¹.

Josep Antoni Trabal i Sans. Nat a Barcelona el 1896, i mort a Puigcerdà el 30-VI-1980. Llicenciat en Medicina i en Dret. Secretari de la ponència d'Educació Física de la Mancomunitat. Posteriorment ocupà altres càrrecs relacionats amb l'esport. Membre fundador d'Esquerra Republicana de Catalunya, i secretari particular de Lluís Companys

quan aquest era governador de Barcelona. Diputat al Parlament de Catalunya i a les Corts de Madrid. Director de "La Jornada Deportiva", "Sports" i "La Raça" als anys 20³².

REFERÈNCIES

1. Julià Figueres, B.: "Notes sobre Sant Feliu de Guíxols (1850-1900)". Estudis del Baix Empordà, Vol XI, 1992.
2. Borrell Sabater, M.: "Sant Feliu de Guíxols en el segle XX", i "Caritat, beneficència i solidaritat en els segles XIX i XX", dins <Caritat, beneficència, solidaritat: L'hospital de Sant Feliu de Guíxols (del s. XIV al s. XX)>. Ajuntament de Sant Feliu de Guíxols, 2005; p.97 i 121.
3. El Programa, 26-10-1918.
4. Llevor, 13-9-1903
5. La Informació, 8-12-1904.
6. El Programa, 9-4-1910; 11-5-1913.
7. El Programa, 26-10-1918.
8. L'Avi Muné, 27-8-1921; 6-10-1923.
9. La Cota Brava, 10-1-1931.
10. El Programa, 16-10-1915.
11. L'Avi Muné, 15-1-1921; El Programa, 12-8-1922; La Costa Brava, 18-10-1930.
12. El Programa, 26-10-1918.
13. L'Avi Moné, 15-10-1921.
14. El Programa, 10-7-1915; 6-10-1917; 23-6-1923; L'Avi Muné, 31-5-1919; 23-12-1929.
15. L'Avi Muné, 28-9-1918; 1-10-1921; 15-9-1923; 19-4-1924; 21-6-1924; 12-7-1924; 16-4-1927; 8-9-1928.
16. L'Avi Muné, 16-8-1924; La Costa Brava, 7-2-1931.
17. El Puerto, 6-5-1899; El Programa, 26-10-1918; L'Avi Muné, 28-7-1922.
18. El Ideal, 5-2-1921; El Programa, 8-10-1910; 20-1-1912; L'Avi Muné, 29-6-1918; 31-8-1918; 5-10-1918; 3-6-1922; 12-7-1924; 11-10-1924; 18-10-1924; 7-11-1925; 26-6-1926; 16-4-1927; 16-5-1931; La Costa Brava, 18-4-1931.
19. El Programa, 20-1-1912; 16-10-1915; 26-10-1918. L'Avi Muné, 10-5-1919; 28-6-1919; 15-10-1921.
20. El Programa, 7-9-1918; 14-8-1920; L'Avi Muné, 9-10-1920.
21. El Programa, 11-9-1911; L'Avi Muné, 6-10-1923; 6-12-1924; 27-8-1927; 8-9-1928.
22. El Eco Guixolense, 13-2-1881; La Informació, 23-6-1904; 8-12-1904; 23-2-1905; 23-3-1905; La Costa Brava, 18-10-1930.
23. La Informació, 23-3-1905; Llevor, 27-5-1905; El Programa, 31-3-1910; 17-5-1913; 8-5-1932.
24. El Bajo Ampurdan, 25-11-1888; Llevor, 16-2-1907; La Informació, 25-3-1922; L'Avi Muné, 9-4-1932.
25. L'Avi Muné, 1-8-1928; 13-7-1929; 2-5-1931; 16-5-1931; La Costa Brava, 20-8-1932.
26. Llevor, 25-6-1906; L'Avi Muné, 7-9-1918; 4-8-1923; 7-5-1923; 29-7-1933; 9-12-1933; La Costa Brava, 28-5-1934.
27. Julià Figueres, B.: "Historia del col·lectiu sanitari guixolenc". Estudis del Baix Empordà, Vol XIII, 1994; La Informació, 10-9-1903; La Vanguardia, 29-1-1927.
28. El Progreso, 26-10-1918; La Vanguardia, 5-1-1960.
29. La Vanguardia, 6-12-1964.
30. Calbet, JM. i Corbella, J.: Diccionari Biografic de Metges Catalans. Barcelona, 1981, vol. I, ref. n° 1448.
31. Llevor, 27-5-1905; La Vanguardia, 7-10-1956.
32. Calbet, JM. i Corbella, J.: Diccionari Biografic de Metges Catalans, Barcelona, 1982, vol. II, ref. n° 2089.
33. Calbet, JM. i Corbella, J.: Diccionari Biografic de Metges Catalans. Barcelona, 1983, vol III, ref. n°. 5453.